

Stefan Mičić

Odeljenje za filozofiju

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

SAVREMENI ODGOVOR NA ARGUMENT OTVORENOG PITANJA

Apstrakt: *Principi etike* Džordža Edvarda Mura je jedno od najuticajnijih dela iz oblasti etike. Značaj *Principa* se ogleda u tome što je dovela do stvaranja novog pravca u etici - metaetike. A jedno od centralnih mesta zauzima problematika o onome što je sada znano kao "naturalistička greška" i "argument otvorenog pitanja". U ovom radu će biti razmatrani savremeni odgovori na argument otvorenog pitanja kao i pravci u kojima se metaetička rasprava o ovom pitanju razvijala.

Ključne reči: argument otvorenog pitanja, naturalistička greška, Mur, realisti sa Kornela, Kripke, Patnam, Horgan, Timons

Etika sve do pojave *Principa etike* Džordža Edvarda Mura 1903. godine je iskaze tipa "X je dobro" posmatrala i razmatrala istovetno kao i iskaze tipa "X je plavo". Naturalistička teza koja je vladala do Murovog ukazivanja na njenu problematičnost se shvatala kao jedno zdravorazumsko stanovište. Razlog tome je što na prvi pogled nema razlike između ta dva izkaza u pogledu jezičke, gramatičke ili logičke strukture te se razvitak etike kretao isključivo u okvirima normativnih razmatranja. Sa *Principima* se dešava preokret u shvatanju izkaza koji pretenduju na moralnu ocenu a sa tim zaokretom dolazi i do nastanka nove discipline - metaetike. Po Murovom uverenju, oni koji su

se bavili etikom (do njega?) su po pravilu naturalisti.¹ Osnovna pretpostavka naturalizma je da etika može da se izjednači sa terminima prirodne nauke. Po Muru, oni koji to prihvataju čine jednu grešku - oni mešaju osobinu dobrote sa stvarima koje poseduju tu osobinu ili nekom drugom osobinom koju poseduju dobre stvari (Pidžen 2004: 607). Za njega ne predstavlja problem način na koji mi upotrebljavamo pojam "dobro" već predmet njegove brige je način na koji analiziramo koncept "dobrog". Vezano za to on kaže " Definicija zaista znači često izražavanje značenja jedne reči drugim rečima. Ali ovo nije vrsta definicije koju tražim. ... Kada bi mi bila potrebna ta vrsta definicije, onda bih na prvom mestu morao razmotriti kako su ljudi obično upotrebljavali reč "dobro", ali moj posao nije u vezi sa pravilnom upotrebom zasnovanom na običaju. ... Moj posao samo sa tom idejom ili predmetom koji smatram, tačno ili netačno, da ga ta reč označava u svojoj opštoj upotrebi."(Mur 1998: 11). Značaj Murovog poduhvata se upravo u tome i sastoji - u odvajanju činjeničnih iskaza tipa "H je žuto" od moralnih ili vrednosnih sudova tipa "X je dobro". Ono što se čini kada se ova dva iskaza izjednače jeste u stvari pravljenje onoga što se naziva "naturalistička greška".

Mur ovo dokazuje polazeći od pretpostavke da je dobrota identična sa nekom drugom osobinom kao što je priyatnost. Pod tom pretpostavkom, "dobro" i "priyatno"² bi bili sinonimi. Svako ko vlada pravilima običnog jezika mogao bi da razume pitanje "Da li je priyatno dobro?". Ovo pitanje ne može da se smatra besmislenim ali može da se zaključi da ono u sebi ne sadrži neku smislenost koju bi sadržalo pitanje tipa "Da li je danas četvrtak?" ili, barem, nije u potpunosti razumljivo jer bi odgovor očigledno bio potvrđan. Ako se vratimo na sinonimnost ova dva pojma, i umesto "priyatnog" stavimo u gore postavljeno pitanje na njegovo mesto njegov sinonim "dobro" onda dobijamo "Da li je ono što je dobro, dobro?" čime bismo dobili tautologiju koja jeste besmislena.

¹ On o ovome na više mesta, eksplicitno ili implicitno, govori u svojim *Principima etike*

² Ovo može da se primeni ne samo na neka prirodna svojstva kao što je priyatnost već i na neke metafizičke izvore moralne obaveze kao što je na primer Božija zapovest

Trebalo bi imati u vidu da Mur smatra da vrednosni pojmovi i vrednosni sudovi nisu besmisleni (Cekić 2013: 88). Mur iz ovoga zaključuje da pitanje " Da li je prijatno dobro?" otvoreno pitanje što znači da ima smisla postaviti ga te da su "prijatno" i "dobro" dva različita pojma. A prateći ovu logiku, znači i da ostale osobine koje se poistovećuju sa dobrotom različite

Argument otvorenog pitanja je postao jedan od centralnih tema razmatranja u metaetičkim raspravama. Murova poenta iz gorenavedenog primera jeste da pokaže da svaki pokušaj definisanja pojma "dobro" nas ostavlja sa otvorenim pitanjem i ne takav način nas ne dovodi ništa bliže da definisanja onoga što "dobro" jeste. Ako bismo razmatrali poznati primer sa bećarom, mogli bismo da malo jasnije ilustrujemo problem koji se javlja. Naime, znamo da su reči "bećar" i "neoženjen čovek" sinonimne pa bismo mogli, kao i u primeru sa prijatnim i dobrim, da u rečenici " bećar je neoženjen čovek" malo izmenimo situaciju. Na primer, možemo da kažemo "ali da li je bećar uvek neoženjen čovek" ili " da li postoji bećar koji nije oženjen". Svaki korisnik prirodnog jezika, koji i razume značenje reči bećar i neoženjen čovek bi uvideo da je potpuno besmisleno postaviti takva pitanja. Razlog tome je što se pojmovima "bećar" i "neoženjen čovek" zahvata ceo smisao. Mi znamo da je bećar neoženjen čovek i da se tu ceo smisao pojma iscrpeo. Ali, ovakva situacija ne stoji sa pojmom "dobro"- mi kada i kažemo da je prijatnost dobro, mi ne iscrpljujemo smisao pojma već postoji još sijaset drugih pojmova za koje bi mogli da kažemo da su dobri. Klasični argument otvorenog pitanja počiva na uverenju da su sve definicije po svojoj prirodi esencijalne tj. analitički iskazi kojima se određuje "sadržaj" ili "obim" nekog pojma (Cekić 2013: 89). Da bismo jasnije mogli da uočimo na koje načine su savremeni metaetičari odgovarali na argument otvorenog pitanja, trebalo bi dati formalizovnu verziju argumenta otvorenog pitanja (Cekić 2008: 34).

1) Pretpostavimo da je predikat "dobro" sinoniman ili analitički ekvivalentan naturalističkom predikatu N.

Prema tome:

2) Deo značenja tvrdnje " x je N" tvrdnja " x je dobro".

Ali, onda:

3) Neko ko ozbiljno pita: " Da li je x koje je i N takođe i dobro?" pokazivalo bi izvesnu pojmovnu konfuziju.

Ali:

4) Za svako prirodno svojstvo N uvek je *otvoreno pitanje* da li je x dobro. To znači da se, za svako x koje je N uvek značajno može pitati da li je ono dobro, postavljanjem pitanja " Da li je x koje je N takođe i dobro?" ne pokazuje bilo kakva pojmovna konfuzija.

Dakle:

1) Ne može biti slučaj da je "dobro" analitički ekvivalentno sa " N".

Dakle:

2) Svojstvo *biti dobar* ne može kao stvar pojmovne nužnosti da biti identičan svojstvu *biti N*.

Kada smo ukratko prikazali liniju po kojoj se razvijao Murov pokušaj pobijanja naturalizma i na šta zapravo predstavlja argument otvorenog pitanja, trebalo bi preći odgovore koje je ovaj argument izazvao.

Savremeni filozofi, kao što su na primer Kripke i Patnam, prihvataju mogućnost sintetičkog identifikovanja predmeta koristeći se različitim terminima. Pretpostavaka od koje smo krenuli jeste da ako su "dobro" i "prijatno" identični onda oni moraju da budu sinonimni. Međutim, ako u razmatranje uzmemo primer vode i njene hemijske formule H₂O videćemo da situacije nija onakva kakvi se prvobitno učinila. Patnam je razvio primer Zemlje i Zemlje bliznakinje koje su po svim svojstvima identične osim jedne - hemijske strukture vode. Dok je poznata činjenica da je na Zemlji hemijska formula vode H₂O, na Zemlji bliznakinji je ta formula XZY. Inače ta dve pojam se ni po čemu ne razlikuju, nije ih moguće po ukusu ili izgledu razlikovati već se razlika javlja samo ako se urade odgovarajuće hemijske analize. Isto tako i reč "voda" na Zemlji referira na supstancu koja ima neke karakteristike koje su identične sa onim karakteristikama (na osnovu naših opažajnih aparata) susptance na Zemlji bliznakinji *osim* što je hemijska struktura susptance na Zemlji H₂O a na Zemlji bliznakinji XZY (Cekić 2008: 46). U oba primera ako određena supstanca zadovoljava uslove (npr. da je bez boje, da može da utoli žeđ, itd) ona potpada pod pojam "voda". Samo

što će hemijska struktura supstance koja zadovoljava uslove da se razlikuje na Zemlji i na Zemlji bliznakinji. " Jasno je da na Zemlji kauzalnu ulogu (ulogu "prave esencije", "dubinske strukture") ima H₂O a na Zemlji bliznakinji XZY. Pa ipak, ako stanovnici dve planete terminom "voda" referiraju na različite stvari, njihove intuicije su inicijalno potpuno usklađene i oni to ne znaju."(Cekić 2008: 46). Mark van Rojen primećuje da deskriptivni naturalisti ukazuju na to da otvorenost Murovog pitanja ne isključuje mogućnost otkrivanja da je moralno svojstvo prirodno svojstvo kroz empirijsku evidenciju (Roojen 2006: 162). Ovakvo shvatanje se nalazi kod Ričarda Bojda, koji pripada tkz. realistima sa Kornela, koji smatra da moralni pojmovi mogu da referiraju na svojstvo koje je u nekoj kauzalnoj vezi u odnosu na pojam i svojstvo, kao što pojam "voda" može da referira na H₂O u odnosu na kauzalnu vezu između H₂O i naše upotrebe pojma "voda". Za kompetentnog govornika nije bitno poznavanje uzročno-posledične veze (da je voda H₂O), te Bojd zaključuje da lingvistička kompetencija neće biti dovoljna da zatvori otvorena pitanja o identitetu pomenutih svojstava (up. Boyd 1988:181). Teri Horgan i Mark Timons su dali odgovor na Bojdovu ali i ostale teorije tog tipa. Oni su pokušali da odgovore na Bojdovu, Kripkeovu i Patnamovu postavku koja se odnosi na "anti-fregeovsku" pretpostavku u smislu da referiranje na pojam nije određeno deskriptivnim smislom u glavi govornika jezika već da je referencija određena nekom vrstom uzročne veze između načina upotrebe tog pojma kod govornika i samog objekta na koji se referira. Argument Horgana i Timonsa je u suštini adaptacija Murovog argumenta otvorenog pitanja. Murova postavka argumetnta otvorenog pitanja može da posluži za pobijanje onoga što se naziva semantičkim ili analitičkim naturalizmom ali da bi se pobio "ontološki naturalizam" potrebno je adaptirati argument (up. Cekić 2008:48). Horgan i Timons pokušavaju da pokažu da moralni termini nisu sinonimni sa naturalističkim predikatima, pa ni da u slučaju "vode" i " H₂O" ova dva pojma nisu sinonimna. Ne postoji konkluzivan razlog na osnovu koga bismo tvrdili da će svako u svakom trenutku moći da razume da li je neko X koje je H₂O zapravo voda. Može se naći neko ko prosto ne poznaje hemijske formule što, po Horganu i Timonsu znači ".. pitanje je otvoreno ako i samo ako je moguće da neko

pitanje potpuno razume, a da ipak ne zna odgovor. U suprotnom je pitanje zatvoreno." (up. Horgan, Timmos 1992: 155). Sledstveno, pitanje " Da li je X koje je N dobro" mora da bude otvoreno jer, kako smatraju, odnosi nekog N i "dobro" je isti kao i "vode" i H₂O. Horgan i Timons daju svoj predlog argumenta otvorenog pitanja pomoću kojeg pokušavaju da pobiju teorije koje vide N i "dobro" kao ne-sinonimne termine koji denotiraju isto svojstvo. Oni to rade oslanjajući se na gore navede Patnamov primer Zemlje/Zemlje bliznakinje. Imajući u vidu razlike na Zemlji i njenoj bliznakinji, koji je ispravan način da opišemo razliku između upotrebe moralnih termina na Zemlji i na njenoj bliznakinji? Po Horganu i Timonsu imamo dva načina."(up. Horgan, Timmos 1992). Možemo da priznamo da su moralni termini na Zemlji, kripkeovski rečeno, rigidni designatori³ te da oni označavaju prirodna svojstva koja su uzročno povezana sa njihovom upotrebom. Isti slučaj je i sa Zemljom bliznakinjom što znači da moralni termini na Zemlji i Zemlji bliznakinji su različiti i da između njih nema dodirnih tačaka. Sada da razmotrimo drugu opciju. Ta opcija prihvata da moralni termini koji se koriste na Zemlji i na njenoj bliznakinji imaju dodirnih tačaka i da moralnih sudovi mogu sa, punim pravom, da se upoređuju. Da se oni ne razlikuju u značenju.

Horgan i Timons smatraju da termini kao što su "dobro" i "ispravno", iako su regulisani prirodnim svojstvima, mogu biti konsekvencijalna svojstva čija je "funkcionalna suština obuhvaćena specifičnom konsekvencijalističkom normativnom teorijom Tk" ."(Horgan, Timmos 1992: 163). Dok, stanovnici Zemlje bliznakinje mogu da koriste druge moralne termine koji su uzročno povezani sa prirodnim svojstvima na Zemlji bliznakinji (a koja mogu da se razlikuju od onih na Zemlji). Dakle, po njima, moguće je da prirodna svojstva koja su ista na obe planete proizvedu različite normativne teorije. Horganova i Timonsova pozicija je da moralni termini imaju isto značenje na obe planete.

³ Kripke u svom članku *Identitet i nužnost* pravi razliku između rigidnih i nerigidnih designatora. Rigidni designatori označavaju objekte koji su isti u svim mogućim svetovima (npr. kvadratni koren 25 je 5) dok su nerigidni designatori njihova suprotnost (npr. B. Frenklin je izumeo bifokalne naočare)

Po njima, dakle, potencijalna rasprava o moralnim pitanjima stanovnika dve planete ne bi bila besmislena, čiji je besmisao uzrokovan različitom upotrebom moralnih termina već bi predstavljala legitimnu raspravu o ispravnosti normativnih pozicija.

LITERATURA

1. Boyd, R. (1988) *How to be a Moral Realist*, u: Sayre-McCord, G. (ed.), *Essays on Moral Realism*.
2. Cekić, N. (2013) *Metaetika*, Akademska knjiga, Beograd.
3. Cekić, N. (2008) "Naturalistička greška i argument otvorenog pitanja: jedan vek rasprave", *Theoria*.
4. Mur, DŽ. E. (1998) *Principi etike*, Plato, Beograd
5. Pidžen, Č. (2004) *Naturalizam*, U : Singer, P.,(ed.) *Uvod u etiku*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad
6. Roojen van, M. (2006) *Knowing Enough to Disagree: A New Response to the Moral Twin Earth Argument*, u: Shaffer-Landau, R.(ed.), *Oxford Studies in Metaethics*, Clarendon Press.
7. Horgan, T., and Timmons, M. (1992) "Troubles for new wave moral semantics: the "open-question" arguments revived", *Philosophical papers* 21.

Stefan Mičić

Contemporary Responses to the Open-Question Argument

Abstract: George Edward Moore's *Principia Ethica* is one of the most influential works in the field of ethics. The significance of *Principia* lies in the fact that it led to the creation of a new subdiscipline of ethics - metaethics. The central place in *Principia* occupies the problem of, what is nowadays known as, the 'naturalistic fallacy' and 'the open-question argument'. This paper will present contemporary responses to the open-question argument and the directions in which the metaethical debate on this question has been developing.

Keywords: open-question argument, naturalistic fallacy, Moore, Cornell realists, Kripke, Putnam, Horgan, Timmons